

تولید و مصرف فرآورده‌های نفتی پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها

دفتر تحقیقات و سیاست‌های بخش‌های تولیدی

فرزانه دیل^۱

مقدمه

مدیریت مصرف انرژی و ساماندهی مصرف فرآورده‌های نفتی یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های دولت نهم بود که نهایتاً از طریق تصویب قانون هدفمند کردن یارانه‌ها و اجرای آن از ۲۸ آذرماه ۱۳۸۹ صورتی عملیاتی و اجرایی به خود گرفت. اگرچه از همان آغاز انتظار می‌رفت که اجرای این قانون، کاهش مصرف فرآورده‌های نفتی را بدنبال داشته باشد، با این حال نباید از این نکته مهم غفلت کرد که به دلیل چسبندگی مصرف و زمانبر بودن فرایندهای تغییر فناوری طبیعتاً انتظار می‌رود آثار کامل اجرای این قانون بر بهینه‌سازی مصرف تمام فرآورده‌های نفتی در بلندمدت ظاهر گردد.

با این حال تا آنجا که به آثار کوتاه‌مدت اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها بر مصرف فرآورده‌های نفتی مربوط می‌شود بنظر می‌رسد که افزایش قیمت فرآورده‌های نفتی کاهش معنادار مصرف کل فرآورده‌های نفتی را در زمستان ۱۳۸۹ و بهار سال ۱۳۹۰ نسبت به مدت مشابه سال قبل در پی داشته است. به طوری که شش ماه پس از اجرای قانون در مجموع ۴۵۷۹۱ میلیون لیتر فرآورده نفتی تولید و ۳۷۹۰۹/۶ میلیون لیتر مصرف شده که این امر حاکی از افزایش ۴۳۷۲/۱۹ میلیون لیتری (۱۰/۵ درصد) در تولید و کاهش ۲۲۴۴/۹۷۰ میلیون لیتری (۵/۵۸ درصد) در مصرف نسبت به مدت مشابه سال قبل می‌باشد.

صرف نظر از این اثر کلی همان گونه که در جدول (۱) مشاهده می‌شود، اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها حائز آثار معناداری بر ترکیب تولید و مصرف فرآورده‌های نفتی نیز بوده است، به طوری که روند تولید پنج فرآورده مورد بررسی به استثنای نفت سفید افزایشی^۱ و روند مصرف این فرآورده‌ها به استثنای نفت کوره کاهشی بوده است.

جدول ۱. متوسط روزانه تولید و مصرف فرآورده‌های نفتی طی دی ماه ۱۳۸۹ تا خرداد ماه ۱۳۹۰ در مقایسه با مدت مشابه سال قبل

(میلیون لیتر- درصد)

فرآورده‌های نفتی	متوسط روزانه تولید		متوسط روزانه مصرف		نرخ رشد
	دی ماه ۱۳۸۸ تا خردادماه ۱۳۸۹	دی ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰	دی ماه ۱۳۸۸ تا خردادماه ۱۳۸۹	دی ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰	
گاز مایع	۸۷/۰۲	۹/۴۱	۱۲/۷۶	۱۱	-۱۳/۸۲
بنزین	۴۲/۰۵	۵۵/۶۳	۶۲/۱۹	۵۷/۴۳	-۷/۶۵
نفت گاز (گازوییل)	۸۵/۶۷	۹۳/۰۵	۹۰/۱۷	۸۷/۶۲	-۲/۸۳
نفت سفید	۱۸/۴۳	۱۴/۸۲	۱۵/۲۸	۱۱	-۲۸/۰۲
نفت کوره	۷۲/۸۸	۷۸/۸۵	۴۰/۵۹	۴۱/۶۰	۲/۵
کل	۲۲۷/۷	۲۵۱/۷۶	۲۲۱	۲۰۸/۶۵	-۵/۵۸

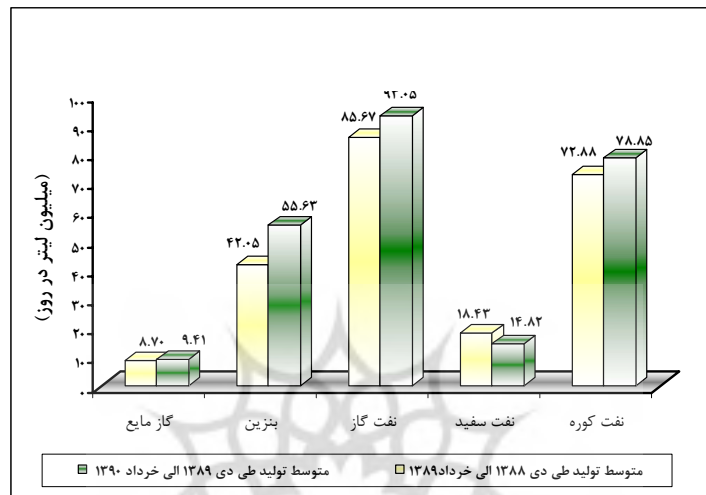
مأخذ: شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران.

تولید و مصرف گاز مایع شش ماه پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها

بررسی روند تولید و مصرف گاز مایع از دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ حاکی از آن است که تولید این فرآورده بطور متوسط ۹/۴۱ و مصرف آن ۱۱ میلیون لیتر در روز بوده است. بر این اساس تولید گاز مایع نسبت به مدت مشابه سال قبل ۸/۱ درصد افزایش و مصرف آن ۱۳/۸۲ درصد کاهش نشان می‌دهد. گاز مایع عمدتاً به عنوان سوخت در وسایل گازسوز خانگی، سوخت جایگزین در خودروها، سوخت در صنایع مختلف و گاز جایگزین گاز فرئون در قوطی‌های آئروسل‌ی بکار می‌رود. با این حال، با توجه به اینکه بخش قابل توجهی از مصرف این فرآورده به بخش خانگی اختصاص دارد و عمدتاً به مناطق روستایی و فاقد سیستم گازرسانی عرضه می‌شود، علاوه بر ضرورت توجه به تولید و مصرف این فرآورده توزیع آن نیز حائز اهمیت می‌باشد. در این رابطه به نظر می‌رسد به مرحله بهره‌برداری رسیدن برخی طرح‌های گازرسانی و افزایش قیمت هر سیلندر

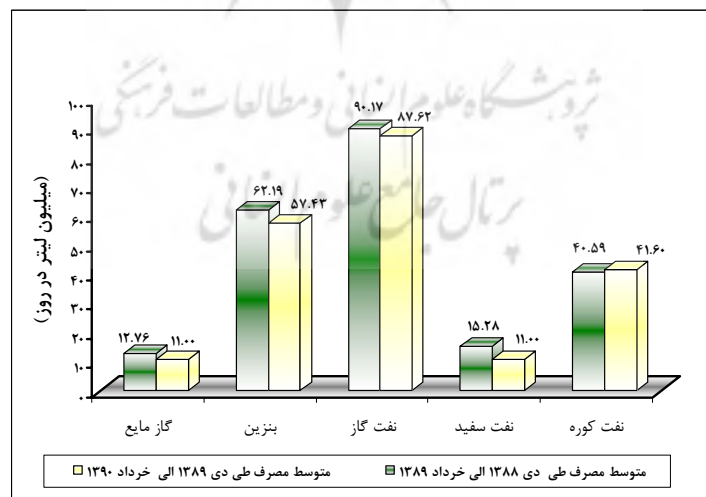
۱. از آنجایی که میزان تولید چهار فرآورده بنزین، گازوییل، نفت سفید و نفت کوره به هم پیوسته است، اولویت بخشیدن به افزایش تولید بنزین و گازوییل به معنای کاهش تولید نفت سفید بوده است.

گاز مایع نسبت به قبل از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در کاهش مصرف این فرآورده ایفای نقش کرده است. این در حالی است که بخشی از علل کاهش مصرف را می‌بایست در بروز برخی اختلالات در سیستم توزیع گاز مایع جستجو کرد.

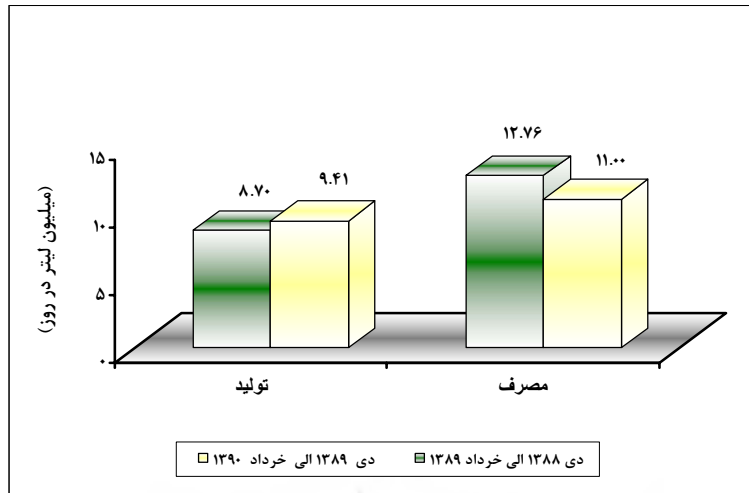
مأخذ: شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران.

نمودار ۱. متوسط تولید فرآورده‌های نفتی طی دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ در مقایسه با مدت مشابه سال قبل

مأخذ: شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران.

نمودار ۲. متوسط مصرف فرآورده‌های نفتی طی دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ در مقایسه با مدت مشابه سال قبل

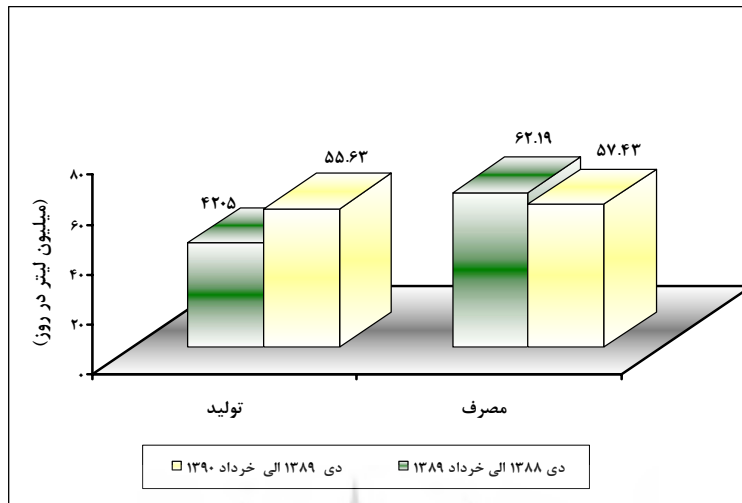

مأخذ: شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران.

نمودار ۳. تولید و مصرف گاز مایع طی دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ در مقایسه با مدت مشابه سال قبل

تولید و مصرف بنزین شش ماه پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها

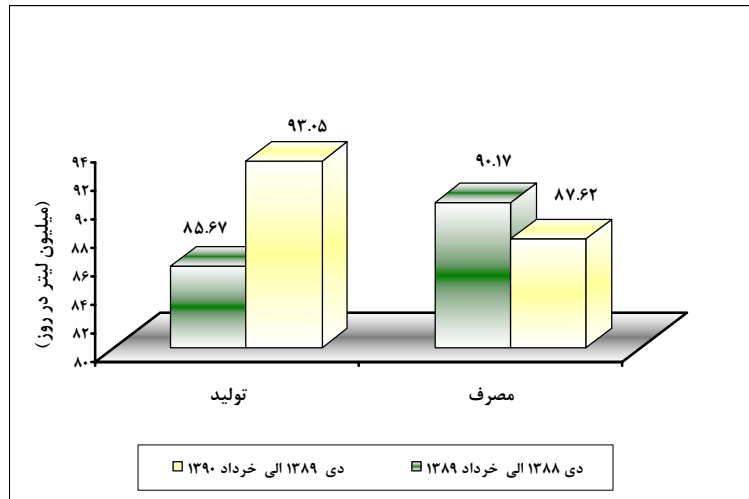
شش ماه پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بطور متوسط حدود ۵۵/۶۳ میلیون لیتر در روز بنزین تولید و حدود ۵۷/۴۳ میلیون لیتر در روز مصرف شده است که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل تولید این فرآورده ۳۲/۳ درصد افزایش و مصرف آن ۷/۶۵ درصد کاهش نشان می‌دهد. شایان توجه است با توجه به مسئله تحریم، در پالایشگاه‌های کشور تولید بنزین جایگزین تولید محصولات بخش پایین دستی پتروشیمی گردید و این موضوع طی شش ماهه پس از هدفمند کردن یارانه‌ها افزایش قابل ملاحظه تولید بنزین را (۳۲/۳ درصد) بدنبال داشت. از سوی دیگر، با در نظر گرفتن افزایش تعداد خودروها طی دوره مورد بررسی نسبت به مدت مشابه سال قبل، تأثیر مستقیم اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر کاهش مصرف بنزین نیز قابل ملاحظه ارزیابی می‌شود. این در حالی است که در ماه‌های ابتدایی این دوره همچنان برخی خودروها از ذخیره بنزین سهمیه‌ای بصورت هر لیتر ۱۰۰۰ ریال (بنزین معمولی) و ۱۵۰۰ ریال (بنزین سوپر) استفاده نموده‌اند. بنابراین، انتظار می‌رود در ماه‌های آتی سال جاری تحت تأثیر اتمام ذخیره بنزین یارانه‌ای و کاهش یا ثابت ماندن سهمیه بنزین ۴۰۰۰ و ۵۰۰۰ ریالی به انضمام محدودیت‌های ترافیکی همچون طرح تردد زوج و فرد خودروها در شهر تهران روند کاهشی مصرف بنزین با شتاب بیشتری (بویژه از ناحیه کاهش قابل توجه قاچاق این فرآورده) ادامه یابد.

مأخذ: شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران.

نمودار ۴. متوسط تولید و مصرف بنزین طی دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ در مقایسه با مدت مشابه سال قبل

تولید و مصرف نفت گاز (گازوییل) شش ماه پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها
 مطابق گزارش شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران شش ماه پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها به طور متوسط روزانه ۹۳/۰۵ میلیون لیتر گازوییل تولید و ۸۷/۶۲ میلیون لیتر مصرف شده است. به این ترتیب، تولید این فرآورده نسبت به مدت مشابه سال قبل ۸/۶ درصد افزایش و مصرف آن ۲/۸۳ درصد کاهش نشان می‌دهد که بخشی از این کاهش مصرف ناشی از جایگزینی گاز طبیعی با گازوییل در بخش نیروگاهی کشور می‌باشد. شایان توجه است در شش ماهه پس از هدفمند کردن یارانه‌ها تولید این فرآورده نسبت به مصرف آن فزونی یافته است. حال آنکه در دوره مشابه سال قبل مصرف آن بیش از تولید بوده است.

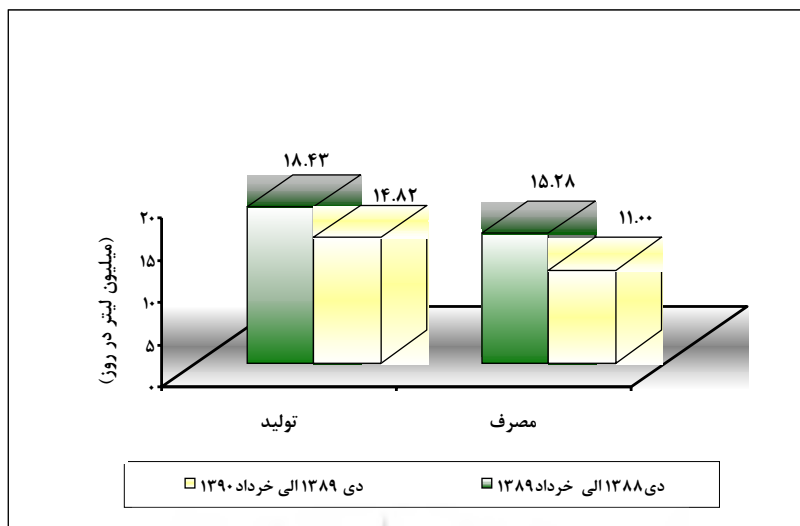

مأخذ: شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران.

نمودار ۵. متوسط تولید و مصرف گازوییل طی دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ در مقایسه با مدت مشابه سال قبل

تولید و مصرف نفت سفید شش ماه پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها

تولید نفت سفید در دوره مورد بررسی (دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰) بطور متوسط ۱۴/۸۲ میلیون لیتر در روز و مصرف آن ۱۱ میلیون لیتر در روز گزارش شده است که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل، تولید این فرآورده رشد منفی ۱۹/۶ درصدی و مصرف آن رشد منفی ۲۸/۰۲ درصدی را نشان می‌دهد. از نقطه نظر تولید چنانچه ذکر شد بنظر می‌رسد اولویت یافتن تولید بنزین و گازوییل در ترکیب تولید بطور طبیعی با کاهش تولید نفت سفید همراه بوده است. از نقطه نظر مصرف نیز علاوه بر آثار اجرای قانون بر کاهش مصرف این فرآورده بخشی از این کاهش را می‌بایست در به بهره‌برداری رسیدن برخی از طرح‌های گازرسانی جستجو کرد. به‌علاوه، با توجه به مسئله تحریم کاهش تعداد پروازهای خارجی به کشور و به طریق اولی کاهش میزان سوخت‌گیری آنها نیز بر کاهش مصرف اثرگذار بوده است. همچنین، در مواردی عدم توزیع به موقع نفت سفید و وجود تقاضای تأمین نشده متقاضیان این فرآورده روند کاهشی مصرف را تشدید نموده است.

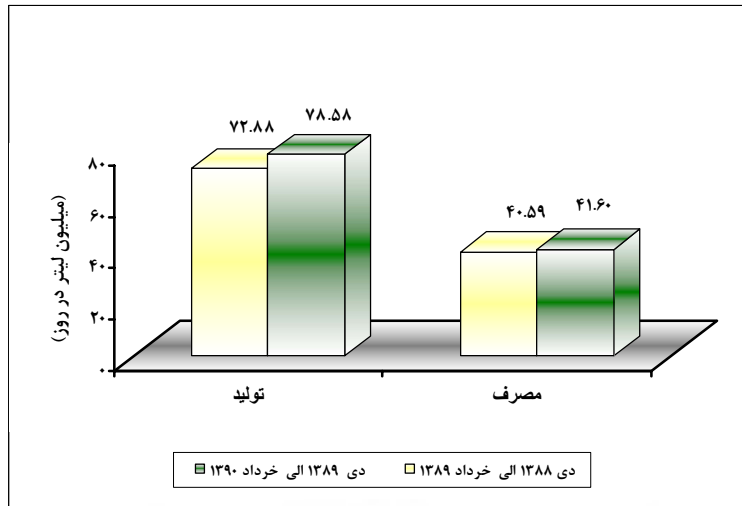

مأخذ: شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران.

نمودار ۶. تولید و مصرف نفت سفید طی دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ در مقایسه با مدت مشابه سال قبل

تولید و مصرف نفت کوره چهار ماه پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها

از دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ متوسط تولید روزانه نفت کوره در کشور ۷۸/۸۵ میلیون لیتر و مصرف آن ۴۱/۶۰ میلیون لیتر گزارش شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل تولید این فرآورده ۸/۲ درصد و مصرف آن ۲/۵ درصد افزایش را نشان می‌دهد. افزایش تولید نفت کوره در ترکیب تولید بخش پالایشی کشور شاخصی از ناکارآمدی این صنعت محسوب می‌شود که ضرورت اصلاح ساختار فناورانه تولید این بخش را گوشزد می‌کند. بنظر می‌رسد از جمله دلایل افزایش مصرف این فرآورده، افزایش مصرف آن در بخش نیروگاهی بوده است.

مأخذ: شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران.

نمودار ۷. تولید و مصرف نفت کوره طی دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ در مقایسه با مدت مشابه سال قبل

سهم هریک از فرآورده‌ها در کاهش مصرف فرآورده‌های نفتی

چنانچه در جدول (۲) مشاهده می‌شود، کاهش مصرف بنزین و نفت سفید در کاهش مصرف فرآورده‌های نفتی نقش مهمی داشته است، به طوری که هر یک به ترتیب با ۲/۲ و ۱/۹ واحد درصد سهم از کاهش رشد ۵/۵۸ درصدی مصرف فرآورده‌های نفتی در این مهم ایفای نقش کرده‌اند.

جدول ۲. سهم هر یک از فرآورده‌های نفتی در کاهش مصرف کل فرآورده‌های نفتی

فرآورده‌های نفتی	درصد تغییرات مصرف روزانه		سهم از رشد طی
	نسبت به مدت مشابه سال قبل	فرآورده‌های نفتی طی دی‌ماه سال ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰	
گاز مایع	-۱۳/۸۲	۰/۰۵۸	سهم فرآورده از مصرف کل طی دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ (واحد درصد)
بنزین	-۷/۶۵	۰/۲۸۲	
گازوئیل	-۲/۸۳	۰/۴۰۸	
نفت سفید	-۲۸/۰۲	۰/۰۶۹	
نفت کوره	۲/۵	۰/۱۸۳	
جمع کل	-۵/۵۸	۱	

مأخذ: نتایج تحقیق.

برآوردی از ارزش منابع صرفه‌جویی شده پس از اجرای قانون و بار یارانه‌ای موجود
در جداول (۳) و (۴) قیمت هر یک از فرآورده‌های نفتی بر حسب قیمت فوب خلیج فارس، میزان منابع آزاد شده پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، میزان اختلاف قیمت داخلی با قیمت‌های فوب خلیج فارس و در نهایت میزان بار یارانه‌ای دولت در قیمت‌های کنونی ارائه شده است.

چنانچه مشاهده می‌شود میزان صرفه‌جویی ناشی از اجرای قانون در ارتباط با کاهش مصرف فرآورده‌ها از ابتدای دی‌ماه ۱۳۸۹ تا پایان خردادماه ۱۳۹۰ حدود ۱۸ هزار میلیارد ریال (قریب به ۱/۶ میلیارد دلار) برآورد می‌شود که منابع قابل توجهی را برای پیگیری اهداف توسعه‌ای کشور آزاد می‌کند. این در حالی است که بین فرآورده‌های نفتی، بنزین با بیش از ۶/۹ هزار میلیارد ریال صرفه‌جویی بیشترین سهم ارزشی را در صرفه‌جویی‌های به دست آمده از اجرای قانون به خود اختصاص داده است.

جدول ۳. صرفه‌جویی ناشی از کاهش مصرف فرآورده‌های نفتی طی دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰

میزان کاهش مصرف روزانه طی دی‌ماه فرآورده‌های نفتی ۱۳۹۰ نسبت به مدت مشابه سال قبل (میلیون لیتر)	متوسط قیمت فوب خلیج فارس طی دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ (لیتر / دلار)*	صرفه‌جویی روزانه ناشی از کاهش مصرف طی دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ (میلیون دلار)	کل صرفه‌جویی ناشی صرفه‌جویی ناشی از کاهش مصرف طی دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ (میلیارد ریال)**
۱/۷۶۳	۰/۴۹۳	۰/۸۷	۱۷۷۸/۴۵
بنزین	۰/۷۱۸	۳/۴۱	۶۹۸۵/۸۱
گازوئیل	۰/۷۵۱	۱/۹۱	۳۹۱۵/۴۵
نفت سفید	۰/۷۴۶	۳/۱۹	۶۵۳۶/۲۳
نفت کوره	۰/۵۷۰	-۰/۵۸	-۱۱۸۱/۴۸
کل	-	۸/۸۱۴	۱۸۰۳۴/۴۶

* اداره امور بین‌الملل وزارت نفت.

** در این برآورد متوسط قیمت دلار آمریکا در بازار داخلی طی دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ معادل ۱۱۲۴۲/۷ ریال مبنای محاسبه قرار گرفته است.
مأخذ: نتایج تحقیق.

با این حال صرفه‌جویی به دست آمده تنها بخشی از صرفه‌جویی بالقوه‌ای است که در اثر اجرای کامل قانون هدفمندسازی یارانه‌ها بدست آمده است. مطابق ماده (۱) قانون هدفمند کردن یارانه‌ها مقرر است که قیمت‌های داخلی فرآورده‌های اصلی نفتی تا پایان برنامه پنجم توسعه کمتر از

۹۰ درصد قیمت‌های فوب خلیج فارس نباشند. از این منظر با توجه به اینکه قیمت‌های داخلی با ۹۰ درصد قیمت‌های فوب خلیج فارس اختلاف معناداری دارند، میزان یارانه‌های پرداختی دولت در جدول (۴) محاسبه گردیده است.

جدول ۴. برآوردی از یارانه پرداختی دولت به فرآورده‌های نفتی
شش ماه پس از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها

فرآورده‌های نفتی	میزان کل مصرف از دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ (میلیون لیتر)	میزان کل مصرف از دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ (لیتر / ریال)	فرآورده‌های نفتی طی دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ (لیتر / دلار)	لی خردادماه ۱۳۹۰ (لیتر / دلار)	خلیج فارس طی دی‌ماه ۱۳۸۹ (لیتر / دلار)	۹۰ درصد متوسط قیمت فوب خلیج فارس (لیتر / ریال)	اختلاف قیمت داخلی و ۹۰ درصد قیمت فوب خلیج فارس (لیتر / ریال)	بار یارانه‌ای دولت (میلیارد دلار)	بار یارانه‌ای دولت (میلیارد ریال)
گاز مایع	۲۰۰۰/۸	۱۱۹۶/۱	۰/۴۴۴	۳۷۹۲/۲۹	۷۵۸۷/۶	۰/۶۷	۰/۶۷	۰/۶۷	۷۵۸۷/۶
بنزین	۱۰۴۵۵/۳	۳۸۶۷	۰/۶۴۶	۳۳۹۸/۰۳	۳۵۵۲۷/۵	۳/۱۶	۳/۱۶	۳۵۵۲۷/۵	۳۳۹۸/۰۳
گازوئیل	۱۵۹۲۳	۱۹۸۳/۹	۰/۶۷۶	۵۶۱۵/۰۴	۸۹۴۰۸/۳	۷/۹۵	۷/۹۵	۸۹۴۰۸/۳	۵۶۱۵/۰۴
نفت سفید	۱۹۸۲/۵	۱۰۰۰	۰/۶۷۱	۶۵۴۸/۳۵	۱۲۹۸۲/۱	۱/۱۵	۱/۱۵	۱۲۹۸۲/۱	۶۵۴۸/۳۵
نفت کوره	۷۵۴۸	۲۰۰۰	۰/۵۱۳	۳۷۶۷/۵۱	۲۸۴۳۷/۱	۲/۵۳	۲/۵۳	۲۸۴۳۷/۱	۳۷۶۷/۵۱
کل	۳۷۹۰۹/۶	-	-	-	۱۷۳۹۴۲/۶	۱۵/۴۷	۱۵/۴۷	۱۷۳۹۴۲/۶	-

مأخذ: نتایج تحقیق.

چنانچه مشاهده می‌شود مجموع یارانه‌های غیرمستقیمی که دولت شش ماه پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بواسطه اختلاف قیمت فرآورده‌های نفتی در داخل کشور با ۹۰ درصد قیمت‌های فوب خلیج فارس در خارج پرداخته است بالغ بر ۱۷۳ هزار میلیارد ریال (بالغ بر ۱۵ میلیارد دلار) می‌باشد.

از سوی دیگر، مقایسه قیمت فرآورده‌های نفتی قبل و پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها نشان می‌دهد که طی دوره مورد بررسی درآمد دولت ناشی از این اختلاف قیمت بالغ بر ۷۷ هزار میلیارد ریال یعنی بالغ بر ۶/۸ میلیارد دلار بوده است (جدول ۵).

جدول ۵. برآوردی از درآمدهای دولت از محل هدفمندسازی یارانه فرآورده‌های نفتی طی شش ماه اول اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها

فرآورده‌های نفتی	میزان کل مصرف طی دی ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ (میلیون لیتر)	میانگین قیمت‌های داخلی فرآورده‌های نفتی طی دی ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ (لیتر / ریال)	میانگین قیمت‌های داخلی یارانه‌ها (لیتر / ریال)	اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها (لیتر / ریال)	اختلاف قیمت داخلی قبل و بعد از اجرای قانون (ریال / لیتر)	درآمد دولت (میلیارد دلار)	درآمد دولت (میلیارد ریال)
گاز مایع	۲۰۰۰/۸	۱۱۹۶/۱	۳۱/۸	۱۱۶۴/۳	۲۳۳۰	۰/۲۰۷	۲۳۳۰
بنزین	۱۰۴۵۵/۳	۳۸۶۷	۱۰۰۰	۲۸۶۷	۲۹۹۷۵	۲/۶۶۶	۲۹۹۷۵
گازوئیل	۱۵۹۲۳	۱۹۸۳/۹	۱۶۵	۱۸۱۸/۹	۲۸۹۶۲	۲/۵۷۶	۲۸۹۶۲
نفت سفید	۱۹۸۲/۵	۱۰۰۰	۱۶۵	۸۳۵	۱۶۵۵	۰/۱۴۷	۱۶۵۵
نفت کوره	۷۵۴۸	۲۰۰۰	۹۴/۵	۱۹۰۵/۵	۱۴۳۸۳	۱/۲۷۹	۱۴۳۸۳
جمع کل	۳۷۹۰۹/۶	-	-	-	-	۶/۸۶۷	۷۷۳۰۵

مأخذ: نتایج تحقیق.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در شش ماهه اول آن کاهش ۵/۵۸ درصدی مصرف فرآورده‌های نفتی را نسبت به مدت مشابه سال قبل در پی داشته و موجب بیش از ۱/۶ میلیارد دلار صرفه‌جویی ارزی شده است. این در حالی است که انتظار می‌رود آثار کامل اجرای این قانون بر بهینه‌سازی مصرف فرآورده‌های نفتی در بلندمدت ظاهر گردد.

تأثیر اجرای این قانون بر کاهش مصرف بنزین درخور توجه بوده و طبیعتاً همگام با بهینه‌سازی مصرف آن کاهش قاچاق این فرآورده کاهش نیاز به واردات بنزین و کاهش فشار بر بخش پالایشگاهی کشور برای تولید آن همراه بوده است. با توجه به این مهم که حدود ۲/۲ واحد درصد از کاهش ۵/۵۸ درصدی مصرف فرآورده‌های نفتی طی دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خردادماه ۱۳۹۰ نسبت به مدت مشابه سال قبل از کاهش مصرف بنزین ناشی شده است می‌توان اذعان کرد که این سیاست علاوه بر نقش مؤثری که در بهینه‌سازی مصرف بنزین داشته کاهش فشار بر بودجه دولت جهت واردات بنزین را موجب گردیده و منابع قابل توجهی را جهت تعقیب اهداف توسعه‌ای کشور آزاد کرده است. با این حال نباید از این نکته مهم نیز غفلت کرد که در صورت تقویت ناوگان حمل و نقل درون شهری و وضع الزامات ناظر بر کاهش مصرف موتورهای مورد استفاده در خودروهای

ساخت تولید داخل امکان کاهش به مراتب بیشتری در مصرف بنزین میسر خواهد شد. این در حالی است که بدون تحقق این مهم اثربخشی ابزارهای قیمتی محدود بوده و در میان مدت از حد معینی فراتر نخواهد رفت.

به همراه کاهش مصرف بنزین، مصرف گازوییل نیز طی دوره مورد بررسی نسبت به مدت مشابه سال قبل با کاهش مواجه شده که بنظر می‌رسد با توجه به افزایش قیمت گازوییل مورد مصرف بخش نیروگاهی مصرف آن کاهش یافته است. بر این اساس، انتظار آن است که با اصلاح فرایندهای فناوری در حوزه تولید، حذف تدریجی سیاست‌های حمایتی قیمتی بهره‌گیری بیشتر از گاز و برق بجای گازوییل در برخی صنایع و کاهش مصرف گازوییل در بخش نیروگاهی روند کاهشی مصرف گازوییل در کشور تداوم یابد.

در رابطه با مصرف گاز مایع و نفت سفید نیز شایان توجه است که اگرچه بخشی از کاهش مصرف این دو فرآورده از افزایش قیمت آن یا ایجاد امکان دسترسی شهروندان به گاز شهری ناشی می‌شود، با این حال بخش دیگری از کاهش مصرف از اختلالات ایجاد شده در فرایندهای توزیع ناشی شده است. همچنین با توجه به موضوع تحریم و کاهش تعداد سوخت‌گیری پروازهای خارجی در کشور بخشی از کاهش مصرف نفت سفید ناشی از کاهش سوخت‌گیری هواپیماها می‌باشد. با این حال شایان توجه است که دو فرآورده نفتی گاز مایع و نفت سفید عمدتاً جهت ایجاد گرمایش و پخت و پز در مناطق فاقد سیستم گازرسانی مورد استفاده قرار می‌گیرند و لذا توجه بیشتر به توزیع بهنگام آنها جهت حمایت از اقشار آسیب‌پذیر برقراری عدالت توزیعی و اجرای موفق قانون الزامی بنظر می‌رسد.

در نهایت اینکه به رغم صرفه‌جویی‌های ناشی از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها در مصرف فرآورده‌های نفتی با توجه به اختلاف قیمت داخلی فرآورده‌های نفتی و قیمت‌های فوب خلیج فارس همچنان میزان یارانه غیرمستقیمی که دولت طی شش ماهه اول اجرای قانون هدفمندکردن یارانه‌ها بابت فرآورده‌های نفتی مورد بررسی پرداخته است قابل توجه می‌باشد و حدود ۱۸ میلیارد دلار (با مبنا قرار دادن ۱۰۰ درصد قیمت فوب خلیج فارس) برآورد می‌گردد.

پیوست

مفروضات تعیین متوسط قیمت فرآورده‌های نفتی در داخل کشور

گاز مایع

گاز مایع عمدتاً در بخش خانگی و به عنوان سوخت جایگزین و همچنین به عنوان سوخت در صنایع مورد استفاده قرار می‌گیرد. پس از اجرای قانون، قیمت هر لیتر گاز مایع جهت مصارف خانگی معادل ۱۰۰۰ ریال و در بخش حمل و نقل ۳۰۰۰ ریال تعیین گردید. از این رو، برای محاسبه قیمت این فرآورده نفتی همانند دیگر فرآورده‌ها از سهم مصارف این فرآورده در بخش‌های مختلف استفاده گردید که به این ترتیب بر اساس اطلاعات شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی شش ماه پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها حدود ۹۰ درصد این فرآورده در بخش خانگی با قیمت هر لیتر ۱۰۰۰ ریال و ۱/۳ درصد با قیمت هر لیتر ۲۷۰۰ ریال در بخش حمل و نقل و عمومی و ۸/۷ درصد نیز با قیمت هر لیتر ۳۰۰۰ ریال عرضه گردید و به این ترتیب قیمت داخلی هر لیتر گاز مایع معادل ۱۱۹۶/۱ ریال برآورد می‌گردد.

بنزین

پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها قیمت هر لیتر بنزین معمولی و سوپر یارانه‌ای به ترتیب ۱۰۰۰ و ۱۵۰۰ ریال، نیمه یارانه‌ای ۴۰۰۰، ۵۰۰۰ (سوپر دولتی) و آزاد ۷۰۰۰ و ۸۰۰۰ (سوپر) ریال تعیین گردید. لذا در این بررسی متوسط قیمت هر لیتر بنزین با استفاده از اطلاعات بدست آمده از شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران بدست آمده است. درخصوص متوسط مصرف بنزین در قیمت‌های مذکور، سهم مصارف بنزین با قیمت‌های مختلف از کل مصرف محاسبه و در قیمت مربوطه ضرب شده و نهایتاً از حاصل جمع این مقادیر متوسط قیمت بنزین بدست آمده است. بر این اساس، شش ماه پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها حدود ۱۵/۳ درصد بنزین با قیمت هر لیتر ۱۰۰۰ ریال، ۱/۲ درصد با قیمت هر لیتر ۱۵۰۰ ریال، ۷۰/۸ درصد با قیمت هر لیتر ۴۰۰۰ ریال، ۱/۷ درصد با قیمت هر لیتر ۵۰۰۰ ریال، ۱۰/۱ درصد با قیمت هر لیتر ۷۰۰۰ ریال و ۰/۹۰ درصد با قیمت هر لیتر ۸۰۰۰ ریال عرضه و در محاسبات وارد شده و به این ترتیب متوسط قیمت داخلی هر لیتر بنزین در دوره مورد بررسی معادل ۳۸۶۷ ریال برآورد گردیده است.

گازوییل

پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها قیمت هر لیتر گازوییل یارانه‌ای ۱۵۰۰ ریال و آزاد هر لیتر ۳۵۰۰ ریال تعیین گردید. لازم به ذکر است در اغلب موارد در بخش نیروگاه، صنعت و کشاورزی نیز گازوییل با قیمت هر لیتر ۳۵۰۰ ریال عرضه گردیده است. طبق اطلاعات بدست آمده از شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران شش ماه پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه حدود ۵/۱ درصد گازوییل مصرفی با قیمت ۱۶۵ ریال، ۶۷/۳ درصد با قیمت ۱۵۰۰ ریال و مابقی یعنی ۲۷/۶ درصد با قیمت هر لیتر ۳۵۰۰ ریال عرضه گردید و به این ترتیب قیمت هر لیتر گازوییل معادل ۱۹۸۳/۹ ریال برآورد شده است.

نفت سفید

پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها قیمت هر لیتر نفت سفید ۱۰۰۰ ریال تعیین گردید. با توجه به اینکه قیمت عرضه این فرآورده نفتی به بخش‌های مختلف یکسان می‌باشد، لذا قیمت ۱۰۰۰ ریال برای این فرآورده در محاسبات لحاظ شده است.

نفت کوره

پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها قیمت هر لیتر نفت کوره معادل ۲۰۰۰ ریال اعلام شد. برای این فرآورده نیز با توجه به قیمت یکسان آن در بخش‌های مختلف قیمت هر لیتر معادل ۲۰۰۰ ریال لحاظ شده است.

متوسط قیمت فوب خلیج فارس فرآورده‌های نفتی طی سه ماهه زمستان ۱۳۸۹ و بهار ۱۳۹۰

(لیتر/دلار)

فرآورده	دی ۱۳۸۹	بهمن ۱۳۸۹	اسفند ۱۳۸۹	فروردین ۱۳۹۰	اردیبهشت ۱۳۹۰	خرداد ۱۳۹۰	متوسط قیمت هر لیتر فرآورده نفتی طی دی‌ماه ۱۳۸۹ تا خرداد ماه ۱۳۹۰
بنزین	۰/۶۴۲	۰/۶۵۶	۰/۷۲۷	۰/۷۴۶	۰/۷۹۳	۰/۷۴۶	۰/۷۱۸
گازوییل	۰/۶۵۳	۰/۶۹۲	۰/۷۸۳	۰/۷۸۸	۰/۸۰۵	۰/۷۸۵	۰/۷۵۱
نفت سفید	۰/۶۳۴	۰/۶۷۹	۰/۷۶۵	۰/۷۹۱	۰/۸۱۴	۰/۷۹۲	۰/۷۴۶
نفت کوره	۰/۴۸۶	۰/۵۲۹	۰/۵۸۹	۰/۶۰۲	۰/۶۰۷	۰/۶۰۷	۰/۵۷۰
گاز مایع*							۰/۴۹۳
۵۰ درصد پروپان	۰/۲۵۶	۰/۲۳۹	۰/۲۲۷	۰/۲۳۶	۰/۲۵۶	۰/۲۴۵	
۵۰ درصد بوتان	۰/۲۵۷	۰/۲۳۶	۰/۲۳۴	۰/۲۴۳	۰/۲۶۷	۰/۲۶۲	

* قیمت گاز مایع با توجه به ۵۰ درصد قیمت پروپان و ۵۰ درصد قیمت بوتان محاسبه می‌گردد.

مأخذ: نتایج تحقیق.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی